

ket vallani nem tud és nem is akar, ennél fogva 1918 december 31-én lemondó levelet intézett Lovászy Márton miniszterhez, melyben elfoglaltságára és tudományos munkásságának terveire való hivatkozással az alelnöki tisztről lemondott. A lemondást a minisztertanács 1919. évi január 18-án tartott ülésében elfogadta, s Fináczy Ernőt felkérte, hogy az állás betöltéséig a folyó ügyeket tovább vezesse.

Remélte, hogy visszavonulhat katedrájára és íróasztalához. Ebben a reménységben is — legalább egy időre — csalatkozott, mert a vörös rémuralom mindkettőtől megfosztotta.

A rémuralom napjait mindketten a legnagyobb visszavonultságban, állandóan felzaklatott kedélyben egymásnak panaszkodva s a haza sorsán kétségbeesve töltöttük el. Csudálkozunk erőseknek vélt jellemek megtántorodásán és undorral szemléltük a törtétek nemzetrontó pusztításait. A népbiztosság nem vett tudomást az Országos Közoktatási Tanácsról, azt hitte, hogy azt már régen „felrúgták“. Pedig a Tanács, ha nem működött is, fennállott s megmaradt minden berendezésével, megbecsülhetetlen tanügytörténelmi emlékeivel, túlélte a rémuralmat s egy jobb, boldogabb jövőt remélt. Erős mindnyájunknak hite, hogy ennek a jobb és boldogabb jövőnek előbb-utóbb be kell következnie. Lehet, hogy ezeket az időket mi öregebbek már nem érzük meg, de hiszünk benne, törhetetlenül reméljük és lelkünk minden erejével sóvárogva várjuk. Hiszen oly sokat kellene éppen a tanügy terén jóvá tenni, annyi mindenfélét újraszervezni!

Adja a magyarok Istene, hogy ezek a jobb idők mielőbb elérkezzenek.

† BEZÖKY ENDRE.

FINÁCZY ERNŐ MINT A MAGYAR PAEDAGOGIAI TÁRSASÁG ELNÖKE.

Az 1904. év január hó 30-án választották meg Fináczy Ernőt a Magyar Paedagogiai Társaság elnökévé. Azóta hosszú idő telt el és nagyot változott a világ, de Fináczy Ernő egész elnöksége alatt nem változott; maradt, aki volt: világos fejű, derűs és megzavarhatatlan lelkű, kristálytisztá világnézetű tudós, akit e tudományos egyesület élén való munkásságában tudományos meggyőződése oly biztonsággal és egyenességgel vezetett, mintha a Gondviselés e szerény nevű, de nagyjelentőségű egyesület tudományos munkásságának vezetésére ezt a derűs lelkű professzort egyenesen kijelölte volna. A Társaság tagjai pedig huszonegy éven keresztül az összes tisztújító gyűléseken egy szívvel-lélekkel nyilatkoztak meg mellette és igazolták ezt a küldetését.

Fináczy Ernő egyesületi elnöki működése különösen azért fontos; mert ő mindjárt, mint első elnöki beköszöntőjének kere-

tében, úgy később is elnöki megnyitóiban, de az egyesületi élet vezetésében, a tudományos viták során kifejezésre juttatott és mindig ellentmondás nélkül elfogadott, sőt követett irányításai-ban is bölcsen és helyesen ítélte és állapította meg ama határokat, melyeken belül a társadalmi fejlődés új irányainak, új formáinak, új fokozatainak a pedagógiai tudománnyal szemben jogos igényei lehetnek. E tekintetben álljon itt az az állásfoglalás, amelyet 1904. évi január 30-án tett Fináczy Ernő, midőn mint újonnan megválasztott elnök az elnöki széket elfoglalta (Magyar Paedagogia, XIII., 127—8. l.):

„Egy pedagógiai társaságnak épp ma igen nagy fontossága van a keletkezőben levő új irányokkal és törekvésekkel szemben. A Társaság érdemes feladatot végezhet, midőn egyfelől ezen új irányok beható méltatásával utat nyit a jogosult haladásnak a hazai pedagógiai köztudatban is, de másfelől a nemes értelemben vett konzervativizmus egy nemével kegyeletes öre igyekszik lenni annak a nagy gondolatmunkának, melyet a pedagógiai elmélkedés klasszikusai megalkottak, például a szociálpedagógiai törekvéseknek, melyek éppen nem állanak oly éles ellentétben régiekkel, úgynevezett individualista elmélmédek rendszereivel, mint sokan állítják. De nemcsak elméleti kérdések tartoznak a Társaság munkássága körébe, hanem a tanügy fejlődésében felmerülő, aktualitás jellegével bíró elvi kérdések is. Mint a múltban, úgy ezentúl is nagy figyelmet kell ily kérdésekre fordítani.“

Ez az elnöki beköszöntő azonban nemcsak állásfoglalás volt a fent megjelölt értelemben, de egyben komoly figyelmeztetés is volt arra nézve, hogy a kérdéses határok között igen nagy óvatossággal kell mozogni; állásfoglalás volt arra nézve, hogy beható méltatás, tehát beható kritika alá kell venni azt, hogy mely lépések megtételét lehet jogosult haladásnak tekinteni. Egyébként ezt az óvatosságot ő szokott világos és szerencsés, mert mindig plasztikus megállapításaival „nemes értelemben vett konzervativizmusnak“ nevezi el.

De ezt a világos határkijelölést minden munkájában, beszédében, írásában élénken és világosan s mindig céltudatosan kifejezésre is juttatta. Ezt tette elnöki megnyitóiban, amelyek egyben a magyar pedagógiai tudományos irodalomnak gyöngyei s amelyek a Magyar Paedagogiában megjelentek; ezt tette azokban a cikkeiben, melyeket mint e lap szerkesztője és munkatársa írt.

Amikor *A nevelés fogalmáról* szólva (Magyar Paedagogia, 1917-i évf., 6—7. sz., 308. l.) azt mondja: „Nevelésnek csak az a tevékenység nevezhető, mely az egész emberre irányul; mely az egész embert s nem egyik vagy másik részét nézi“, — vagy amidőn ugyanitt azt mondja: „Nem nevezhető nevelésnek az az eljárás, mely csak az akaratnak, vagy csak az értelemnek, vagy csak az érzelemnek fejlesztésére törekszik“, vagy mikor ugyanott azt jelenti ki, hogy: „A gyermeket pszichofizikai egy-

ségnek kell felfogni“, e kijelentéseit mindmegannyi, a fentebb hangoztatott határmegállapításra vonatkozó állásfoglalásoknak is kell tekinteni, amit ő maga bizonyít a megkísztető további nyilatkozatával, hogy: „Nemesak azt várjuk a neveléstől, hogy az egész emberre irányuljon, hanem azt is, hogy az egyetemes emberhez igazodjék“. E kijelentéseivel aztán szinte kimeríti a modern követeléseknek a pedagógiai tudományban elérhető határait. E határmegállapítást szolgálja még világosan az a tétel is, melyet ugyanott a 310. lapon megállapít: „A nevelés, mint tökéletesítés, mind az egyénre, mind a társas közösségre értendő. A nevelő tevékenységnek az egyént, mint illet, tökéletesíteni kell, hogy emberi méltóságát megvalósítsa, — a társadalmat: hogy az emberiség erkölcsi haladását biztosítsa“.

A pedagógia mint tudomány tehát nemcsak az egyén, hanem a társadalom tökéletesítésének, sőt e kettő kölcsönhatásának nézőpontjából is művelendő.

Mikor 1916-ban *Szakoktatásunkról* értekeztek, az elnök álláspontjának ad kifejezést, mikor a többek közt ezt mondja: „Az iparoktatásra s általában a középfokú szakoktatásra nézve még egy elvi követelményt kell hangsúlyoznia közműveltségünk figyelmes szemlélőjének: azt, hogy bármennyire specializálódjék és differenciálódjék az oktatásnak ez a neme és foka, sohasem szabad teljesen elszakadnia a közműveltség egészétől; a tanulónak nem szabad elvesztenie az összefüggést a nemzet szellemi életével“ (M. P. 1916. 453. l.). Ebben a kijelentésben is megtaláljuk azt a fentebb hangsúlyozott világos határmegállapítást.

Ne feledjük, hogy Finácz Ernő eme megnyilatkozásai újabb keletűek. Éppen ezért két szempontból fontosak; egyfelől mert az ő elvhűségét dokumentálják eredeti elnöki álláspontjához, másfelől mert abból a korból valók, amikor a társadalmi irányzatok már igen hangos szóval és nagy hevességgel ostromolni kezdték a pedagógiai tudományt túlzott követeléseikkel. De ez az álláspont nála megszakítatlan folytonosságban és állandóan kifejezésre jutott.

Ugyanezt a határkijelölést látom én végigvonulni abban az elnöki megnyitóban is, melyet a Társaság 1910. évi közgyűlésén *Az iskola feladata az erkölcsi nevelésben* címmel tartott, melyben az akaratnevelésről, a szoktatás jelentőségéről, az oktatásnak az erkölcsi jó megismerése és megérezése körüli szerepéről, a vallásoktatás jelentőségéről részletesen szól.

Mint az egyesület elnöke maga nemcsak ezekkel a világos helyzetjelölő tétéleivel volt az egyesület kebelében irányadó a pedagógia művelésére, hanem a gyakorlati tanügyi reformkérdésekben is elnöki megnyitóival, felszólalásaival, javaslataival egyenesen irányokat, sőt konkrét feladatokat jelölt meg: egész sorozatos irodalmi munkákat és tudományos vitákat, próvokált és indított el, melyeket nyugodt tudományos fölényével, mindenki által elismert nagy tudásával mindvégig irányítani is tudott.

Nem utalok itt másra, csak *Az iskolai felügyeletről* szóló 1915. évi előadására, melyben a felügyeletet tárgyilagosan bírálva, sok jó gondolatot vitt be a kérdés elméleti és gyakorlati kezelésébe. *Tanügyi reformok* című dolgozatában pedig (Magyar Paedagogia, 1917, 9. sz.) főleg a polgári iskolai reform kérdésében jelölt ki helyes álláspontokat, 1912-ben *A latin nyelv tanításáról* szólván, tisztáa klasszikus felfogását egyezteteti a helyes didaktikai és pedagógiai szempontokkal.

Mint elnök, világosan és megtántoríthatatlanul a vallás-erkölcsi és nemzeti gondolat alapjára helyezkedik. Előbbit jól megalapozza *Az iskola feladata az erkölcsi nevelésben* című fennebb is hivatkozott elnöki megnyitójában, ahol részletesen foglalkozik a vallásoktatással s kimondja, hogy „... én és velem együtt nagyon sokan a legkomolyabban óhajtjuk és akarjuk, hogy gyermekeinkben igaz és őszinte vallásosság verjen gyökeret, mert azt tartjuk, hogy az apáinktól átvett vallási javak is értékes kultúrjavak, mert a hit ereje nélkül nem akarjuk gyermekeinket kibocsátani az élet hullámzó tengerére...“ A nemzeti gondolatot klasszikus tisztasággal fejtegeti *Arany Jánosról* 1917-ben tartott elnöki megnyitójában.

De Fináczy Ernő nem elégedett meg ezzel, hanem változtatlan elvei mellett a kultúrpolitikai kérdésekben is világosan kifejtette a nemzeti kultúra alapján álló tiszta felfogását, amint erre példa *Népoktatásunk alaptörvénye* című elnöki megnyitója. (Magyar Paedagogia, 1918, 65—75. l.)

Nagy érdeme Fináczy Ernőnek, hogy mint elnök, a nélkül, hogy legkevésbé is terrorizálta volna a Társaság tagjainak felfogását, a Társaság tevékenységének tisztán és szigorúan tudományos jellegét minden ellenkező irányú külső kísérlettel szemben is megőrizte, megvédte; a Társaságban még azokat az elvi vitákat is letompította, melyekben a szélsőséges világnézet csak megkísérelte a politikai izű és célzatú pedagógiát, mint tudományt becsempészni. Ez az eljárása biztosította eleve azt is, hogy a Paedagogiai Társaságnak, mint tudós társaságnak, munkássága a maga egészében mindenkor a nemzeti gondolat alapján, tisztán tudományos és eszményi állásponton állott. E tekintetben azt mondhatnók, nem ismert tréfát és az ellenkező törekvések leszerelésére mindig bátran és jól megtalálta a kellő hangot.

Elnöki modorában, bár mindig lekötelezően és megzavarhatatlan nyugalommal és higgadsággal járt el, tiszteletet parancsoló öntudatossággal szólt, cselekedett, felvilágosított, ellentéteket simított el úgy, mint aki érzi az igazát, mint aki nagyon jól érti a dolgát és ezért a legkényesebb kérdésekben is feltűnő könnyedséggel és finom eleganciával, választékossággal tudott eligazítani és eligazodni.

Sokszor láttam Fináczy Ernőt elnökölni a Magyar Paedagogiai Társaság ülésein, mikor vitákat rendezett és vezetett, mikor előadó volt; sokszor megállapítottam magamban, hogy

mint előadó és mint a viták anyagát összefoglaló elnök szinte egy és ugyanaz volt: a kérdéseket abszolút biztonsággal kezelő és áttekintő tudós, aki mindazokban a kérdésekben, melyek előtte és vezetése alatt a Paedagogiai Társaságban tárgyalattak és megvitattak, teljesen tisztán és e mellett önállóan látott, s mint elnök ezért képviselhette a Társasággal és annak érdekeivel szemben az abszolút lelkiismeretességet, de képviselhette egyúttal az abszolút méltóságot is, mert mint elnök kijelentéseiben nemcsak kiigazításra nem szorult, de a nézetek harcában elismert fórum gyanánt is jelentkezett. Ezért nem volt egész elnöksége alatt egyetlen olyan vitája sem a Társaságnak, mely valamely értékes konkrét eredménnyel ne végződött volna.

Szigorúan tárgyilagos volt akkor is, mikor a Társaság személyi ügyeiről kellett döntenie. Aggodalmaskodó gondossággal megvizsgálta mindig a társasági tagságra ajánlandók egyéniségét és munkásságát, és a kiválasztásban mindig az illető tényleges tudományos munkássága volt a döntő.

Fináczy Ernő mint elnök arra is gondot fordított, hogy a Társaság tagjai közül azok, akikre nézve ez lehetséges, társadalmilag is fenntartsák egymás között az érintkezést, hogy ezúton az érintkezés által a lelkek szabadon és fesztelenül megnyilatkozhasanak, ami nagyon sokszor a szigorúan tudományos ellentétek kiegyenlítését előkészíti, megkönnyíti, sőt lehetővé teszi. Ez okból létesítették a szombati összejöveleteket, amelyeken mindenkor Fináczy Ernő személyének varázsa volt az, ami a tagokat összegyűjtötte és egybekapcsolta.

S most végül egy kis statisztikát is kell adnom. Az 1904. évi január hó 30-ika óta 1924. évi június hó 30-ig a Magyar Paedagogiai Társaság 21 nagygyűlést, 116 felolvasó vagy vitautó tartott. Ezek közül Fináczy Ernő elnökölt 18 nagygyűlést és 95 felolvasó ülésen. Ezek a számok magukban is nagyértékű szellemi vagyont jelentenek a Magyar Paedagogiai Társaságra, s fényesen igazolják kiváló volt elnökének csudálatos ügyszeretetét és példaadó buzgóságát.

MOSDÓSSY IMRE.

FINÁCZY ERNŐ MINT KLASSZIKUS FILOLÓGUS.

Fináczy első dolgozata *A horatiusi copula kihagyásáról* az EPhK. 1878-i évfolyamában jelent meg. Valami meglepő tudományos eredményt sem a tárgytól, sem az alig tizennyolc éves szerzőtől nem szabad várunk. Jól ismeri a kérdés történetét, az anyagot igen pontosan összegyűjti, jól elrendezi s az anyag csoportosításának kérdésében talpraesetten védi a maga álláspontját egy hasonló tárgyú német értekezés szerzőjével szem-